

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИК ЛИТОВСЬКОГО РОДУ

Не багатьом відомо, як багато зробив для своєї другої материзни науковець і дипломат Ян Токаржевський. Україні пощастило не лише на своїх славетних дочок та синів. У її багатовіковій історії чимало гідних сторінок написано чужинцями, для яких українська земля стала другою материзною. Одним із перших у цьому ряду є нащадок давнього литовського князівського роду історик, дипломат, філософ, державний діяч Ян (Іван-Степан-Мар'ян) Токаржевський-Карашевич.

На земну дорогу він став 24 червня 1885 р. у селі Чабанівка (тепер Кам'янець-Подільський район Хмельницької області) [1]. У червні 1906 р. закінчив Першу Житомирську гімназію, згодом студював філософію і політичні науки в університетах Фрейбургу, Відня, Мюнхену та Тулузи. У 1910–1918 роках мешкав у Чабанівці, управляв своїми маєтками. Активно почав займатися громадською діяльністю під час Першої світової війни – був членом різних організацій Червоного Хреста, Головою Грушецького волосного комітету допомоги сім'ям військовиків, Головним контролером Подільського земського комітету допомоги пораненим. У 1917 р. його обрали членом Подільського губернського та Ушицького повітового земств. З початком національно-визвольних змагань беззастережно став на бік УНР. Видатний український історик Д. Дорошенко дав влучну і яскраву характеристику Токаржевському-Карашевичу: “...Пан Токаржевський – поміщик з російського Поділля, до весни 1918 р. він виступав як «rolak kresowy», але весною 1918 р. під впливом, гадаю, Липинського, станув на українську державну службу, прилучився до українського національного руху, вірно працюючи для України. Він сам ревний римокатолик, відданий своїй релігії, але в той же час усім серцем прилучився до українства”.

11 червня 1918 р. гетьман П. Скоропадський затвердив постанову про призначення Я. Токаржевського-Карашевича радником українського посольства у Відні.

Майже з дитинства подолянин був вірним та побожним римокатоликом, близько знайомим із митрополитом А. Шептицьким. У вересні 1918 р. він, купно з луцьким і кам'янецьким єпископами в Україні та

українським Міністерством закордонних справ, звернувся до віденської апостольської нунціятури в справі Католицької церкви в Україні. Віденський нунцій порадив йому звернутися до новопризначеного візитатора для всіх країн колишньої Російської імперії А. Ратті. Я. Токаржевський-Карашевич написав перший лист до візитатора Ратті 14.09.1918 р., звертаючись “не як офіційний представник моєї країни, а як добрий католик”. Він завважував, що його країна хоче розривати всі зв’язки з Росією й тому потребує допомоги вищої церковної влади, щоб відновити католицькі структури в Україні, які були придушені російською владою.

Влітку 1919 року Я. Токаржевський-Карашевич перейшов від українського посольства у Відні до константинопольського. Згодом він обійняв посаду повіреного у справах, а з 11 травня 1920 р. керував посольством в якості Надзвичайного посла і Повноважного міністра. У січні 1922 р. державника було призначено віце-міністром закордонних справ і керуючим міністерством УНР в екзилі. На цій посаді він залишався до 3 вересня 1924 р., коли, за його словами, “...подався до демісії і виїхав з Тарнова через Прагу до Франції. З того часу ніколи жадної урядової посади не займав”.

У травні 1922 р. дипломат одружився з Оксаною Лотоцькою, донькою відомого українського діяча О. Лотоцького [2].

Перебуваючи у Франції, Я. Токаржевський-Карашевич брав активну участь у житті української громади: був Генеральним секретарем Французького товариства українознавства, редактором бюлетеню “Франція-Україна”, Головою українського Товариства фашизмознавства. Вільне володіння мовами давало йому можливість поширювати знання про Україну в середовищі європейців. З часу заснування журналу “Тризуб” Я. Токаржевський-Карашевич стає його активним співробітником. Він виступав з численними лекціями, переважно на історичні теми. Зокрема, зберіглося офіційне запрошення, підписане генералом О. Удовиченком, виступити 5 березня 1932 р. в комбатантському Товаристві колишніх вояків Армії УНР у Франції з рефератом про гетьмана І. Мазепу.

У паризький період життя Я. Токаржевський-Карашевич присвячував чимало часу науковим студіям, збирав історичні та геральдичні матеріали, мав неабиякий авторитет у міжнародних наукових колах, зокрема, був членом комітету “Франція-Схід”, членом дирекції і Головою ради Міжнародного геральдичного інституту. Найвагомішими публікаціями

науковця були підготовлені 1-й том “Діярія Гетьмана Пилипа Орлика” та “Походження і герб гетьмана Мазепи”.

Понад усе і в цей період життя патріот ставив українську справу. Д. Дорошенко писав В. Липинському у вересні 1928 р. про враження від зустрічі з Я. Токаржевським-Карашевичем, який “Себе определяє як крайнього націоналіста і вважає, що нам треба розпалювати (очевидно в “народі”) ненависть до всього, що є неукраїнське”.

Переїхавши 1936 р. до Італії і опанувавши італійську мову, почав писати статті до різних італійських часописів, читав лекції про Україну і пропагував українську справу.

Від серпня 1948 р. Я. Токаржевський-Карашевич замешкав у Великій Британії, де його було обрано членом Центрального Комітету Антибільшовицького Блоку Народів і Головою Делегатури АБН на Велику Британію. Він був одним із перших науковців, хто почав активно співробітничати в заснованому у 1948 р. журналі “Визвольний шлях” [3]. Часопис репрезентував ОУН та значну частину гетьманців. Досвідчений публіцист містив політичні статті (під псевдонімом І. Остикович), згодом, з 1952 р., була опублікована низка його розвідок, підписаних криптонімом “Т.К.”: статті про Ярослава Мудрого, історію церкви, про віче, військо в княжу добу та ін., які були розраховані на широкий загаль читачів.

Я. Токаржевський-Карашевич довгий час збирав матеріали для ґрунтовної історії української дипломатії. Ця праця залишилась в рукопису і лише невеликий уривок із неї побачив світ на шпальтах “Визвольного шляху” (після смерті автора).

27 листопада 1954 р. українського патріота було велелюдно (прийшов вклонитись і гетьманич Данило Скоропадський) поховано на лондонському цвинтарі Gunnersbury. А останнім місцем його спочинку став український пантеон в Бавнд-Бруку (Нью-Джерсі, США), на якому 7 липня 1978 р. відбулось перепоховання [4].

1. Швидкий В. Токаржевський-Карашевич Ян // Українські історики ХХ ст. Біобібліографічний довідник. – К., 2004. – Вип. 2. – Ч. 2. – С. 318-319.

3. Швидкий В. Лотоцький Олександр Гнатович // Енциклопедія історії України: В 10 т. – Т. 6. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 277-278.

3. Токаржевський-Карашевич І. Царгородські спомини // Визвольний шлях (Лондон). – 1952. – № 7. – С. 27-30.

4. *Курас Г.* Дипломат, історик, патріот (Іван Токаржевський-Карашевич) // Наукові записки. Матеріали Другої міжнар. наук. конф. “Українська діаспора: проблеми дослідження”. Історичні науки. Вип. 9. – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2007. – С. 184-190; “Я думав, які теми були би цікаві...” Праці Григорія Кураса, спогади і матеріали про українського історика / Чернігівський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установі організацій. – Чернігів: Видавець В.М., 2010. – 80 с.; *Винниченко І.* Український лицар литовського роду // Урядовий кур’єр. – 2014. – 29 листопада; www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/tokarzhev-skyi-u.htm; www.annalesecclesiaeucrainae.blog-spot.com/2008/04/blog-post.html; http://uk.wiki-pedia.org/wiki/Токаржевський-Карашевич_Ян; http://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/38882/